

FACULTATEA ISTORIE ȘI GEOGRAFIE

OPORTUNITĂȚI DE PROMOVARE A TURISMULUI CULTURAL ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Valentina URSU, dr., conf. univ.,

Summary

The Republic of Moldova has a rich cultural heritage that is successfully used in tourism: archeological vestiges, medieval fortifications, rustic monasteries, boyars' mansions and peasant houses offer a variety of attractions for tourists. There is a rich variety of churches and monasteries with works of art, a host of historical places, museums that can show a certain interest in tourism. A component of the national tourist product is the variety of cultures from different parts of the country, as well as distinct cultural activities. The Republic of Moldova is an amalgam of nationalities and cultures, with many traditions, spoken languages, folklore, cuisine, etc. All this is a good element of motivation to visit our country.

Turismul și cultura au fost mereu foarte apropiate în Europa, aceasta fiind tot timpul o destinație importantă pentru cei atrași de cultura sa bogată și de moștenirile istorice. Ba mai mult, moștenirea culturală a Europei reprezintă una din cele mai vechi și mai importante moșteniri producătoare de turism.

Turismul cultural abordează cultura unei regiuni, în special, valorile ei artistice. El include turismul în regiunile urbane, în special, orașe mari, istorice și obiective culturale (muzee și teatre). Concomitent, el include turismul în zonele rurale: este cazul festivalurilor în aer liber, casele memoriale ale unor scriitori sau artiști celebri, peisaje la care s-a făcut trimitere în literatură [4].

Astăzi turismul cultural atrage un număr din ce în ce mai mare de turiști. Potrivit unor studii ale Comisiei Europene, 20% dintre vizitele din Europa au motivație culturală, în timp ce 60% dintre

turiștii europeni sunt într-adevăr interesați în descoperirea culturală în timpul călătoriei lor [1].

În ultimii ani formele de practicare a turismului cultural s-au diversificat foarte mult, luând caracterul sejururilor lingvistice, a turismului gastronomic. Îmbogățirea ofertei turismului cultural se realizează sub presiunea a doi factori: cererea publicului, tot mai curios și exigent și atitudinea comunităților locale care doresc să obțină beneficii de pe urma activităților culturale pe care le finanțează.

În afară de creșterea susținută a cererii turistice globale, atât internă, cât și internațională, care cuprinde toate tipurile de destinații, există și alți factori care explică acest trend:

- turistul modern este sofisticat, în căutarea de diferite experiențe culturale;
- autoritățile locale privesc turismul ca pe o sursă de venit și oportunități economice.

Turismul cultural reprezintă o piață în plină dezvoltare. Organizația Mondială a Turismului estimează o creștere anuală de 10-15% a călătoriilor de interes cultural, în contextul unei creșteri medii totale de 4-5% a industriei turistice, în general [1].

Republica Moldova dispune de un bogat patrimoniu cultural, care poate fi cu succes valorificat în turism [6, 7, 12]. Cele mai timpurii monumente ale patrimoniului cultural sunt așezările geto-dace și fortificațiile romane, or, acestea nu prezintă interes special și nici nu constituie o atracție spectaculoasă pentru turistul de rând. Oricum, vestigiile fortificațiilor medievale, complexele arheologice, ca Orheiul Vechi, mănăstirile rupestre, conacele boierești și casele țărănești, oferă o diversitate de atracții pentru turiști.

Există o varietate bogată de biserici și mănăstiri cu lucrări de artă, un șir de locuri istorice, muzee, care pot prezenta un anumit interes pentru turism. În total au fost identificate 140 de monumente ale patrimoniului cultural care pot fi incluse în circuitul turistic, însă valorificarea tuturor monumentelor în turism nu este posibilă într-o

perioadă scurtă de timp, deoarece multe dintre ele necesită renovare și lucrări de restaurare.

În Republica Moldova funcționează mai multe muzee subordonate Ministerului Educației, Culturii și Cercetării, autorităților administrației publice locale și altor instituții. Aceste muzee au un contingent special de vizitatori. Majoritatea muzeelor din Republica Moldova sunt amplasate în clădiri de o importanță arhitecturală deosebită și dispun de colecții bogate de exponate.

O componentă a produsului turistic național o constituie varietatea culturilor din diverse zone ale țării, precum și activitățile culturale distincte. Republica Moldova reprezintă un amalgam de naționalități și culturi, cu multe tradiții, limbi vorbite, folclor, bucătărie etc. Toate acestea formează un element al bogatei surse de motivații pentru a ne vizita țara [6].

O importanță majoră pentru dezvoltarea turismului o are artizanatul național, atât ca valoare culturală, cât și ca obiecte de vânzare [2, 9]. În republică există circa 880 de grupuri folclorice, multe dintre care reflectă tradiții caracteristice regiunii și originii lor etnice.

Performanțele artistice atinse de colectivele teatrale, muzicale, atât în Chișinău, cât și în restul țării, din punctul de vedere al profesionalismului, corespund standardelor internaționale. Și rutele literare constituie un potențial turistic și pot servi ca motivație pentru admiratorii creației literare.

Mediul rural din Republica Moldova constituie o altă sursă importantă pentru turismul cultural:

- familiarizarea cu folclorul, sărbătorile și tradițiile locale;
- prezentarea meșteșugurilor cu posibilitatea de participare la procesul de lucru ca atare;
- oferirea unor posibilități de procurare a produselor meșteșugărești.

În mediul rural din Republica Moldova există multe clădiri construite în stil tradițional, care, după o eventuală reconstrucție, ar putea fi utilizate pentru cazarea turiștilor.

În Republica Moldova funcționează peste 60 de structuri de cazare, care oferă 5.479 de locuri pentru vizitatori. Rețeaua hotelieră din mun. Chișinău este destul de variată. În ultimii ani o parte din hoteluri au fost supuse modernizării, au fost deschise un șir de hoteluri mici. Unele structuri de cazare amplasate în afara capitalei sunt modernizate. De menționat și funcționarea unei rețele eficiente de închiriere a apartamentelor private. În spațiul rural există un excelent potențial de dezvoltare a structurilor private de cazare.

Să examinăm în continuare obiectivele culturale incluse în traseele turistice naționale [14].

Traseul turistic național nr. 1, „Orheiul Vechi – loc de interferență a culturilor multisekulare, are mai multe obiective turistice: în Ivancea: Parcul Balioz, Conacul familiei Balioz, biserica „Sf. Treime”, atelier a meșterilor populari; în Brănești: vizitarea cramelor vinicole ale S.A. „Pivnițele Brănești”, biserica „Sf. Maria”; în Butuceni: urmele cetății geto-dace, rămășițele valurilor de apărare, ruinele cetății medievale Orhei, orașul oriental „Sehr al-Cedid”, băile tătărești, Muzeul complexului arheologic Orheiul Vechi, mănăstirea rupestră și peștera, Biserica Nașterea Maicii Domnului, muzeul de etnografie etc. [8].

Obiectivele turistice incluse în traseul turistic național nr. 4, „Pe urmele lui Manuc Bei”, sunt: Suruceni: Mănăstirea Suruceni cu Hramul „Sf. Mucenic Gheorghe”; Hâncești: Monumentul arhitectural „Palatul-Conac a lui Manuc Mârzaian (Manuc Bei)”, Muzeul de Istorie și etnografie din castelul de vânătoare Manuc Bei; Lăpușna: Biserica „Sf. Voievozi Mihail și Gavriil”, complexul turistic medieval „Curtea Domnească”.

Traseul turistic național nr. 5, „Plaiuri Orheiene”, include mai multe obiective culturale. La Peresecina găsim Biserica cu hramul „Sf. Arhangheli Mihail și Gavriil”, la Donici – Casa-muzeu

„A. Donici” și, biserica „Adormirea Maicii Domnului”; Mănăstirea Curchi cu Hramul „Nașterea Maicii Domnului” [8]; popasul turistic cu muzeul „Vatra strămoșească” în Vatici; Mănăstirea Tabăra cu Hramul „Adormirea Maicii Domnului”; Catedrala „Sf. Dumitru”, statuia domnitorului Vasile Lupu, biserica „Sf. Ierarh Nicolae”, Muzeul de Istorie și Etnografie, complexul turistic „Chateau Vartely” în Orhei.

Traseul turistic național nr. 6, „Mănăstirile misterului și a spiritualității”, integrează mai multe obiective culturale: Țipova: Ansamblul rupestru cu trei complexe monastice: biserica cu hramul „Înălțarea Sfintei Cruci”, biserica Sf. Nicolae și biserica cu hramul „Adormirea Maicii Domnului”, rezervația natural-peisajeră, cascadele; Lalova: complexului turistic „Hanul lui Hanganu”; Saharna: Mănăstirea terestră (cu biserica de vară și biserica de iarnă), cu hramul „Sf. Treime”, mănăstirea rupestră cu hramul „Bunavestire”, cetatea geto-dacilor, stânca „Grimidon”, cascadele; Pripiceni: Mănăstirea Pripiceni-Curchi, cu hramul „Sf. Mare Mucenic Dumitru” [8].

Obiectivele turistice incluse în programul *Traseului turistic național nr. 7, „Mănăstirile Călărășene”, sunt: Călărăși: Fabrica de vinuri și coniacuri „Călărăși”; Frumoasa: complexul monastic: biserica de vară cu hramul „Adormirea Maicii Domnului” și biserica de iarnă cu hramul „Sf. Treime”; Răciula: complexul monastic: biserica de vară cu hramul „Nașterea Maicii Domnului” și biserica de iarnă cu hramul „Sf. Nicolae”, pensiunea agroturistică „Casa Mierii”; Hârbovăț: complexul monastic: biserica de vară cu hramul „Pogorârea Sfântului Duh” și biserica de iarnă cu hramul „Adormirea Maicii Domnului”; Hârjauca: complexul monastic: biserica de vară cu hramul „Înălțarea Domnului”; Palanca: popasul turistic și muzeul „Casa Părintească”, biserica de lemn „Acoperemântul Maicii Domnului” [8]; Hoginești: atelierul meșteșugăresc „Casa Olarului Vasile Gonciar”.*

Traseul turistic național nr. 8, „Traseul culturii și literaturii”, cuprinde: în Vărzărești: Mănăstirea Vărzărești (mănăstire de călugărițe), „Sf. Mare Mucenic Dumitru”; la Dolna: casa-muzeu „A.S. Pușkin”, muzeul „Conacul Zamfir Ralli Arbore”; în Vorniceni: biserica de lemn „Sf. Arhangheli Mihail și Gavriil”; la Pănășești: complexul etno-cultural „Vatra”.

Traseul turistic național nr. 9, „Bijuterii arhitectonice medievale”, integrează mai multe obiective: în Soroca: peștera haiducului „Bechir”, monumentul „Lumânarea Recunoștinței”, Cetatea Soroca [13], Muzeul de Istorie și Etnografie, Dealul Romilor; Cosăuți: atelierul meșterilor pietrari din Cosăuți, Monumentul Stațiunea Paleolitică din Cosăuți, Mănăstirea Cosăuți cu hramul „Acoperemântul Maicii Domnului”; în Rudi: complexul rupestru: cu cetățuia tracică „La șanțuri”, cetățuia getică „La trei cruci”, Mănăstirea Rudi cu hramul „Sf. Treime”, cetatea „Farfuria Turcului”, cetățuia „La Șanțuri”, „Peștera Răposaiilor”, Arcul Geodezic Struve; în Arionești: rezervația peisajeră Rudi-Arionești; Mănăstirea Călărășeuca.

În *traseul turistic național nr. 10, „Prin orașele din nordul Moldovei”,* se regăsesc următoarele obiective turistice: la Sângerei: biserica din piatră Sf. Gheorghe; în Bălți: biserica „Sf. Nicolae”, biserica „Sf. Cuvioasa Parascheva”, Catedrala „Sf. Împărați Constantin și Elena”, Muzeul de Istorie și Etnografie; la Edineț: Mănăstirea Elisabeta Feodorovna; Țaul: monument de arhitectură peisajeră „Parcul Țaul”; în Drochia: Catedrala Adormirea Maicii Domnului din Drochia; în Bocancea: mănăstire de călugări cu hramul „Sf. Apostoli Petru și Pavel”.

Și *traseul turistic național nr. 11, „Prin Nord-Estul Moldovei”,* include mai multe obiective ale turismului cultural: Mănăstirea „Sf. Ierarh Nicolae” și schitul bisericii cu hramul „Sf. Arhangheli Mihail și Gavriil” din Dobrușa; Mănăstirea de maici „Adormirea Maicii Domnului” din Cușeleuca; biserica „Schimbarea la față” din Cobîlea; mănăstire de femei „Fecioara Maria de la

Kazan”, biserica de lemn a Lipovenilor din Cunicea; complexul monastic cu biserică cu trei altare: „Înălțarea Domnului”, „Schimbarea la Față” și „Sfânta Cruce”, mănăstirea rupestră, din Japca; Casa-Muzeu „Dumitru Matcovschi”, ruinele clopotniței fostei biserici „Sf. Nicolae” din sec XVII, crucea fostei biserici Sf. Nicolae, cimitirul evreiesc (cel mai mare din Europa) din Vadul lui Rașcov, chilii rupestre, pietre funerare etc.

Obiectivele turistice cuprinse în *traseul turistic național nr. 13, „Mănăstirile codrene”*, sunt: mănăstirea de călugări cu hramul „Sf. Ierarh Nicolae” din Condrița; mănăstirea de călugări cu hramul „Adormirea Maicii Domnului” din Căpriana; mănăstirea de călugărițe Hîncu cu hramul „Sf. Cuvioasa Parascheva” din Bursuc [8].

Traseul turistic național nr. 14, „Pe traseele Bugeacului”, are câteva popasuri culturale: Muzeul etnografic și cimitirul evreiesc din Cimișlia; Mănăstirea Sadaclia cu hramul „Sf. Mare Ierarh Nicolae”; monumente și muzeul or. Basarabeasca.

Obiectivele turistice incluse în *traseul turistic național nr. 15, „Prin UTAG și Bugeac”*, sunt variate. În Comrat pot fi vizitate Muzeul regional de Istorie și Etnografie din Comrat și Catedrala „Sf. Ioan Botezătorul”. În Ceadâr Lunga găsim Muzeul de istorie și etnografie. La Cazaclia avem biserica cu hramul „Sf. Mare Mucenic Gheorghe” și muzeul satului. În Taraclia poate fi vizitat Muzeul patrimoniului cultural și Biserica „Sf. Gheorghe”. Muzeul Găgăuz Național de Istorie și Etnografie „Dumitru Cara Ciobanu” și Moara de vânt din Beșalma sunt alte obiective culturale de importanță națională și locală oferite turiștilor [7, pp. 166-175].

Și *traseul turistic național nr. 18, „Prin estul țării”*, oferă mai multe obiective culturale: cetatea, muzeul de istorie și etnografie regională din Tighina; Catedrala „Nașterea Domnului”, monumentul lui „Al. Suvorov”, Memorialul Gloriei militare din Tiraspol; mănăstirea „Noul Neamț” și Capul de pod din Chițcani; complexul muzeal a lui Grigori Corzun (muzeul sticlei) din Târnăuca;

Mănăstirea Sf. mironosițe Marta și Maria din Hagimus; Casa Memorială „Al. Mateevici” din Zaim [7, pp. 155-162; 10].

Alegând *traseul turistic național nr. 19*, „*Traseul Gloriei Militare*”, putem vizita Speia cu monumentul familiei Leonard și Biserica „Sf. Mare Mucenic Dumitru”, iar în Șerpeni – monumentul Gloriei Militare [7, pp. 162-166].

Bineînțeles, cel mai solicitat *traseu turistic național este nr. 20 – Orașul Chișinău „Tur de oraș”* [2,3,7]. În Chișinău există un număr impunător de monumente ale patrimoniului cultural, exemple reprezentative ale arhitecturii locale din secolele XIX și XX, care sunt obiecte turistice. Multe clădiri istorice de un interes arhitectural deosebit au supraviețuit, iar multe au fost restaurate, atribuindu-li-se o funcție nouă.

Pe lângă aceste obiective cuprinse deja în traseele naționale, există și alte oferte. Dintre acestea remarcăm conacele, care au aparținut unor reprezentanți ai nobilimii basarabene. În satul Brânzeni s-a păstrat conacul lui Vasile Stroiescu (1845-1926), mare filantrop și patriot, susținător al mișcării de eliberare națională din Basarabia și Transilvania. În satul Ciuculea poate fi admirat conacul familiei Leonardi-Buzni din sec. XIX – înc. sec. XX, la Lipcani – conacul boierului Roseti Roznovanu, iar la Caracușenii Vechi – casa scriitorului Constantin Stamati-Ciurea. Pot fi menționate conacul boierului Zamfirache Ralli de la Dolna, conacul familiei lui Alexandru Donici din Bezeni, casa-conac a familiei Russo din Micăuți etc. [7].

Așadar, interacțiunea între cultură și turism în prezent capătă din ce în ce o mai mare însemnătate. Moștenirea culturală, fiind expresia identității etnice, a teritoriului, istoriei, obiceiurilor și tradițiilor populare, capătă o importanță deosebită în promovarea turismului. Turismul cultural este un factor important pentru dialogurile interculturale și pentru dezvoltarea durabilă a comunității.

Bibliografie

1. Activitatea turistică a agențiilor de turism și turoperatorilor din Republica Moldova în 2018, trim. I, nr. 12-10/56, 18 mai 2018. În: www.turism.gov.md, vizitat 09.03.2019.
2. Buzilă, Varvara, Arta tradițională din Republica Moldova, Chișinău, 2018.
3. Centrul istoric al Chișinăului la începutul secolului al XXI-lea. Repertoriul monumentelor de arhitectură, ARC, Chișinău, 2009.
4. Cocean, P., Turismul cultural, Cluj Napoca, 2002.
5. Efros, V., Resursele recreative ale Republicii Moldova, Știința, Chișinău, 1991.
6. Folclor muzical din Moldova. Antologie. Coord. Constantin Rusnac, Chișinău, Comisia Națională a Republicii Moldova pentru UNESCO, 1997.
7. Florea, S., Potențialul turistic al Republicii Moldova, Labirint, Chișinău, 2005.
8. Ilvițchi, L., Mănăstirile și schiturile din Basarabia. Aspect comparativ arhitectural, Muzeum, Chișinău, 1999.
9. Miron, Marina, Catalogul meșteșugurilor practice în arealul Parcului Național *Orhei*, S.n., Chișinău, 2013.
10. Miron, Viorel, Ștefan Vodă. Ghid turistic, S.n., Chișinău, 2018.
11. Nesterov, T., Situl Orheiul Vechi. Monument de arhitectură. Chișinău, 2003.
12. Sochircă, V., Bejan, Iu., Resursele turistice. Ghid pentru studenți, CEP USM, Chișinău, 2011.
13. Șlapac, M., Cetăți medievale moldovenești, Chișinău, 2004.
14. [www.turism.gov.md/trasee turistice](http://www.turism.gov.md/trasee_turistice), vizitat 09.03.2019.

ORIGINEA, EVOLUȚIA ȘI SPECIFICUL ALIMENTELOR TRADIȚIONALE ROMÂNEȘTI. STUDIU DE CAZ: ZONA ETNOGRAFICĂ – PRUTUL DE JOS

*Jeni NASTAS, dr. conf. univ.,
Valentin CHIPER, masterand*

Summary

Sarmalele, mămaliga, sponge coke, traditional Romanian food. In our days all products wha we are eat today was imported